

Asia:

Digitaaliset keinot koronaviruskriisin jälkihoidossa -työryhmän väliraportti

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/10633/2020

Lausunnonantajan lausunto:

1. kysymys

Lausuntokohtia: 1

Väliraportissa on kuvattu koronaviruskriisin aikaista digiloikkaa laajasti eri sektoreilla. Katsotteko, että sektorien kehitystyötä on kuvattu riittävällä tavalla?

Väliraportissa on kuvattu varsin laajasti digitalisaatioon liittyvää valtion kehitystyötä. Kuntasektorin osalta kuvaus on sen sijaan suppeaa, vaikka kunnat tarjoavat varsin laajasti sähköisiä palveluja eri sektoreilla.

Väliraportissa on kuvattu kattavasti myös opetus- ja kulttuuriministeriön alaista kehitystyötä lukuun ottamatta vapaan sivistyksen opetusta. Väliraportissa ei ole myöskään huomioitu Opetushallituksen organisoimaa osaamisen ennakointityötä, jossa käsitellään digitalisaation edellyttämiä osaamistarpeita. Kyseisestä ennakointityöstä on saatu tuloksia vasta nyt, joten näitä osaamistarpeita ei ole voitu vielä sisällyttää opetussuunnitelmiin, tutkintojen perusteisiin tai täydennyskoulutuksiin.

Väliraportin kohdassa 4.5 kerrotaan julkisen hallinnon siirtymisestä etätöihin.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry pitää positiivisena, että julkisen sektorin henkilöstölle on tehty kysely poikkeusajan etätyöskentelystä. Kyselyn tuloksia on syytä analysoida tarkasti, ja havaittuihin ongelmiin on puututtava. Asiaa on tärkeää käsitellä yhdessä henkilöstön ja henkilöstön edustajien kanssa.

Väliraportissa on pohdittu sosiaali- ja terveysalan digitalisaatiota lähinnä palvelun käyttäjän näkökulmasta. Erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa henkilöstö on merkittävässä asemassa siinä, miten digipalveluja tarjotaan. Sote-alan henkilöstön digitaalisia valmiuksia tulee ylläpitää kaikilla organisaation tasoilla. Erityisesti esimerkiksi etävastaanottojen lisääntyessä on huomattava, että etäyhteys voi vaatia perinteiseen lähivastaanottoon verrattuna erilaista osaamista.

JHL ry:n näkemys on, että työsuojelua ei ole huomioitu väliraportissa. Lisäksi työhyvinvointia on käsitelty suppeasti. Etätöön käänttöpuolena on, että työtä tehdään tilassa, kuten esimerkiksi kotona, joka ei ole tarkoitettu työn tekemiseen. Tällöin työergonomia on puutteellinen. Virheellisistä työasunnoista voi seurata erilaisia tuki- ja liikuntaelinsairauksia. Usein jää huomioimatta, että työnantajalla on velvollisuus huolehtia, että työolosuhteet ovat terveelliset ja turvalliset myös etätöitä tehtäessä. Fyysisten näkökulmien lisäksi on huomattava, että esimiehellä on etätöissä yhtä lailla velvollisuus seurata työntekijöiden henkistä hyvinvointia. Kuten väliraportissakin todetaan, etätöissä eristyy helposti työyhteisöstä, mikä voi johtaa uupumiseen tai ahdistuneisuuteen.

Uudet työskentelymallit, kuten etätöskentely ja liikkuva työ, voivat lisätä tuottavuutta, mutta niiden käyttö edellyttää työturvallisuuteen liittyviä ratkaisuja ja sopimuksia, joilla lisätään työhyvinvointia ja ehkäistään kuormittavia tekijöitä. Teknologisten ratkaisujen suunnitteluun tulisikin ottaa mukaan järjestelmien loppukäyttäjät, jotka käyttävät järjestelmiä työpaikoillansa.

2. kysymys

Lausuntokohtia: 1

Katsotteko, että toimet, joita väliraportissa esitetään, riittävässä määrin edistävät tavoitteita? Jos ette, miten toimenpiteitä tulisi täydentää?

JHL ry toteaa toimenpide-ehdotuksista seuraavaa:

1. Paikka- ja aikariippumattomuuden vakiinnuttaminen lainsäädäntöä (ml. työlainsäädäntö) ja ohjeistusta päivittämällä sekä kehittämällä henkilöstön osaamista, työoloja ja johtamista. Julkisen sektorin etätöön ja joustotyön toimintamalleja yhtenäistetään pysyväksi toimintamalliksi pysyvän työpaikkatyöskentelyn rinnalle. Valtionhallinnossa vauhditetaan ja vahvistetaan paikkariippumattoman työn edistämistä ja osaamista osana VM:n asettamaa monipaikkaisen ja paikkariippumattoman työn edistäminen valtionhallinnossa – projektia. (VM, OM, TEM, valtionhallinto laajasti, kunnat, työnantajat, työmarkkinajärjestöt, TTL)

ja

11. Varmistetaan riittävä kapasiteetti, verkko- ja vuorovaikutuspalvelut sekä työkalut ja tekniset valmiudet myös kriittisille sisällöille paikkariippumattomaan työhön julkisella sektorilla sekä lisätään eri (julkisten) palvelujen teknistä yhteentoimivuutta. (VM:n ohjauksella Valtori)

Henkilöstön osaamisen, työolojen ja johtamisen kehittäminen on tärkeää. Työntekijöiden riittävästä osaamisesta on huolehdittava. Heitä tulee kouluttaa ja perehdyttää muuttuviin työtapoihin ja –välineisiin. Lisäksi

paikasta ja ajasta riippumattomat työt edellyttävät työn ja tiedon riittävää ja tasaista jakautumista sekä moderneja työvälineitä.

Paikasta ja ajasta riippumattomat työt lisäävät parhaimmillaan työn mielekkyyttä, työtyytyväisyyttä sekä työn ja perheen yhteensovittamista. On kuitenkin tärkeää, että työntekijöiden mahdollisuus tehdä töitä myös työpaikoillansa säilyy. Lisäksi virkamiehillä ja mahdollisuuksien mukaan myös muilla työntekijöillä tulisi olla mahdollisuus valita työskentelypaikkansa.

Työpaikkojen ja -tehtävien erilaisuus on tärkeä tunnistaa ja ottaa huomioon paikasta tai ajasta riippumattomia työtä suunniteltaessa ja toteutettaessa. **JHL ry** korostaa, että henkilöstöä tulee kuunnella ja osallistaa oikea-aikaisesti sekä tehokkaasti prosessin kaikissa vaiheissa. Tämä mahdollistaa luottamuksen syntymisen sekä edistää paikasta ja riippumattoman työn mahdollisuuksia.

2. Selvitetään ja tehdään tarvittavat lainsäädäntömuutokset, joilla mahdollistetaan etäopetus sekä määritellään etäopetus ja sen tavoitteet sekä vaikutukset oppilaan oikeuksiin ja opetuksen järjestäjän velvollisuuksiin. (OKM)

Kaikkien oppijoiden oikeus opetukseen ja koulunkäyntiin on turvattava vahvistamalla koulutusjärjestelmien kriisinkestokykyä muun muassa koulutuksen digitalisoinnin ja asianmukaisen opettajien ja muun henkilökunnan täydennyskoulutuksen avulla. Koulutuksellisen tasa-arvon, opetuksen laadun ja oppilaan saaman tuen kannalta **JHL ry** ei kannata etäopetuksen laajempaa käyttöä ja vakiinnuttamista osaksi perusopetusta. Etäopetukseen siirtyminen tulisi aina tapahtua vain erityistilanteissa ja perustellusta syystä. Näihin tilanteisiin tulisi laatia epäopetuksen valtakunnalliset laatuksiteerit, joissa huomioidaan oppilaan, opettajan ja vanhemman näkökulmat (vrt. Oulun kaupunki).

Arjessa tarvitaan erilaisia ja moderneja oppimisalustoja. Kuntien omiin tarpeisiin teettämät opetustoiminnan oppimisalustat tulisi lähtökohtaisesti tuottaa sellaisen ohjelmistolisenssin alaisuudessa, jossa voidaan varmistaa kuntien oikeuden kehittää ja jakaa tuotetta tarpeidensa mukaisesti. Se kannustaa digitaalisen koulutuksen ekosysteemien todellista syntymistä, ja varmistaa, että projekteissa maksetut korvaukset menevät valtaosin alue- ja paikallistoimijoille, eivätkä EU:n ulkopuolelle.

3. Edistetään korkeakoulutuksen digitalisaatiota sekä avointa opetusmateriaalia ja koulutustarjontaa osana Kansallisen Digivisio 2030 toteutusta (OKM, korkeakoulut).

Eri koulutusasteille tarvitaan avointa opetusmateriaalia. Oppimateriaalin luomiseen ja jakamiseen tulisi kehittää ekosysteemi ja kannustinjärjestelmä, jotta korvaukset voidaan maksaa materiaalin tekijöille oikeudenmukaisesti. Maailmalta löytyy siihen liittyviä, erilaisia malleja ja lisenssijärjestelmiä.

Avointa ammattikorkeakoulutarjontaa tulisi lisätä, ja tarjota sitä erityisesti etäopiskeluna osana jatkuvan oppimisen mallia, jolloin myös työelämässä olevat voivat suorittaa nykyistä helpommin opintoja.

6. Selvitetään mahdollisuudet tukea kulttuuri- ja taidetoimijoiden digitaalista osaamista ja yleisölle suunnattujen digitaalisten sisältöjen ja palveluiden tuottamista sekä selvitetään mahdollisuudet viihde-, kulttuuri- ja liikuntapalveluiden alv-verokannan yhtenäistämiseen riippumatta siitä, tarjotaanko palvelua paikanpäällä vai digitaalisessa muodossa striimauksena tai tallenteena. (OKM, VM)

Selvitystyöhön olisi otettava mukaan alan työntekijöiden edustajat, ja siinä tulisi hyödyntää EU:n Luova Eurooppa -ohjelman mahdollisuuksia.

15. Perustetaan Suomeen EU:n Digitaalinen Eurooppa –ohjelman mahdollistama digitaalinen innovaatiokeskittymä ja organisoidaan se yrityslähtöisesti sekä EU-mallin mukainen digiosaamisen yhteenliittymä; National Coalitions for Digital Skills and Jobs. (TEM; OKM)

Digitaali-innovointikeskittymien (EDIH) verkostoille asetetaan keskeinen vastuu EU:n Digitaalinen Eurooppa -ohjelman implementoinnissa. Komission on tarkoitus ohjelman kautta rahoittaa muun muassa keskittymien henkilöstö- ja laiteinvestointikuluja. Perustamiskulujen rahoittamisen kattavuus on vielä epäselvä.

Komission tavoitteena on että jokaiselle NUTS2 alueelle tulisi yksi keskittymä, jotka on rakennettava siten, että ne palvelevat tuloksekkaasti ohjelman ydinasiakasryhmiä eli mikro- ja pk-yrityksiä ja julkista sektoria kuten kuntia. Koska komission tavoitteena on rahoittaa EDIH verkostoa, olisi Suomen tärkeää löytää kansalliseen profiiliin sopivia Digitaali-innovointikeskittymiä, jotka erottuisivat muista, mutta toisaalta edistäisivät korkean tason osaamista. EDIH:t olisi toteutettava tiiviisti korkeakoulujen kanssa, jotta keskittymät voivat tarjota korkealaatuisia harjoittelutyöpaikkoja alan opiskelijoille.

16. Vahvistetaan juuri käynnistynyttä Työn ja työhyvinvoinnin kehittämisohjelmaa lisäämällä sen resursseja ja pidentämällä sen toimikautta. (Työterveyslaitos, STM, TEM, työmarkkinakeskusjärjestöt, Sitra, Business Finland, Työturvallisuuskeskus).

Digitaalisuuden kehittämisessä on tärkeää huolehtia työhyvinvoinnista, jotta palvelujen muuttuminen lisäisi tuottavuutta ja palvelujen vaikuttavuutta sen sijaan, että työkuormitus aiheuttaisi pahimmillaan lisääntyviä ongelmia työssäjaksamisessa. Työaikoihin, työajan seuraamiseen ja työn tauottamiseen on kiinnitettävä huomiota. Samoin työnantajan on huolehdittava, että työtä on mahdollista tehdä ergonomisesti myös etätyönä. Lisäksi paikasta ja ajasta riippumattomat työt edellyttävät uudenlaisia keinoja yhteisöllisyyden ja vuorovaikutuksen varmistamiseksi. Keinoja olisi tärkeää pohtia ja kehittää yhdessä työntekijöiden kanssa.

Esimiestyön ja johtamisen tärkeys korostuu itseohjautuvuuden lisääntyessä. Lisäksi johtaminen ja esimiestyö muuttuvat osin, mutta niiden tarve ei välttämättä vähene. Johtamista ja esimiestyötä olisi kehitettävä huomioiden muutos.

Työtaturma- ja ammattitautilakia tulisi ajantasaistaa siten, että etätyössä tehty työ tulee korvattavaksi, kuten työpaikalla tehty työ.

19. Selvitetään mahdollisuudet tukea lasten varhaiskasvatusta ja oppimista sekä perusopetuksen ja toisen asteen oppilaiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua etäopetukseen ja -opiskeluun tukemalla laitehankintoja. Selvitetään yliopistoille rahoitusta laadukkaan tarjonnan lisäämiseen ja kehittämiseen. (OKM, OPH, VM, kunnat).

Maksuton toinen aste edellyttää tietokoneiden hankkimista opiskelijoille. Etäopiskelussa ja verkko-opetuksessa tarvittavien laitteiden hankintasuunnitelmissa olisi hyödynnettävä EU:n rahoitusohjelmia.

Digitaalinen Eurooppa –ohjelma on uusi investointiohjelma, johon on varattu rahoitusta muun muassa korkeakoulujen ict-tutkintojen lisäämiseen (advanced digital skills). Ohjelman rahoitus tarkentuu MFF:n myötä.

Digitalisaation seurauksena korkeakoulutuksessa on meneillään rakennemuutos, joka on jo muuttanut esimerkiksi median toimintaedellytyksiä. Suomalainen korkeakoulutus uhkaa jäädä jälkeen muista maailman alueista, jotka investoivat tieto- ja viestintätekniikkaan perustuviin strategioihin koulutuksen uudistamiseksi. Toisaalta kunnilla on myös mahdollisuus yhteistyössä korkeakoulujen kanssa käyttää digitalisaatiota koulutussektorin uudistamisessa.

Tavoitteena tulee olla paremmat edellytykset pärjätä maailmanlaajuisilla kasvavilla koulutusmarkkinoilla ja mahdollisuus uusien työpaikkojen luomiseen korkeakoulusektorille. Digitalisaation omaksuneet korkeakoulut voivat uudistaa oman alueensa muita toimialoja hyödyntäen Knowledge Triangle-periaatetta (tutkimus, innovaatio, koulutus), ja siten auttaa yrityksiä uusien työpaikkojen synnyttämisessä tai julkista sektoria sähköisen hallinnon tai sähköisten palveluiden kehittämisessä.

20. Vahvistetaan digitaalisen etäopetuksen tarjontaa kaikilla koulutusasteilla. Mahdollistetaan etäoppimisen muotoja osana läsnäoppimista esim. oppilaalle, jonka on väliaikaisesti hankala osallistua koulutunnille fyysisesti. Kootaan toisen asteen digitaalinen opetustarjonta ja sitä tukeva materiaali avoimesti saataville yhteen paikkaan sekä tuotetaan koordinoitusti lisää digitaalista tarjontaa ja materiaalia (opetussuunnitelman ja tutkinnon perusteiden mukaisiin osiin). (OKM, OPH)

Etäopetuksen pedagogisia ja etänä tapahtuvan ohjauksen malleja ja ratkaisuja tulisi kehittää ja tarjota siihen täydennyskoulutusta. Lisäksi

tulisi tunnistaa ne oppilasryhmät, joille etäopetus ei sovellu vamman, kielitaidon tai muun esteen vuoksi. Opetuksessa tulisi hyödyntää virtuaaliodellisuuden (VR) ja muun uuden teknologian tuomia mahdollisuuksia.

Avointa opetusmateriaalia tarvitaan toiselle asteelle. Oppimateriaalin luomiseen ja jakamiseen tulisi kehittää ekosysteemi ja kannustinjärjestelmä, jotta korvaukset voidaan maksaa materiaalin tekijöille oikeudenmukaisesti. Maailmalta löytyy tähän erilaisia malleja ja lisenssijärjestelmiä.

Tämä toimenpide kytkeytyy vahvasti oppivelvollisuuden pidentämiseen ja maksuttomuuteen.

32. Luodaan edellytykset tulorekisterin tietojen täysimittaiseksi hyödyntämiseksi sosiaaliturvan toimeenpanossa mm. parantamalla sähköistä tietojen vaihtoa. Mahdollistetaan tiedonsaanti- ja luovutusoikeudet etuuden maksajien ja yhteistyöorganisaatioiden välillä. (VM, STM, KELA, ETK, kunnat, Työllisyysrahasto, työttömyyskassat)

Ansioperusteisessa työttömyysturvassa on vuoden 2020 alusta lukien hyödynnetty kansallisen tulorekisterin tulotietoja. Käytäntö on osoittanut, että tulorekisterin tulotietojen hyödyntäminen ansioperusteisessa työttömyysturvassa on jäänyt alhaiselle tasolle. Laaja hyödyntäminen ei ole mahdollista, koska tulorekisterin tulotietojen laajuus läheskään kaikkien kansalaisten kohdalla ei ole riittävää. Tulorekisterin tulotietoja on tarpeen kehittää erityisesti niin, että laajojen tulotietojen toimittaminen olisi pääsääntö. Riittävät laadukkaat tiedot ovat edellytys sille, että ehdotetulla tietojen vaihdon tehostamisella on merkitystä. Ansioperusteisessa työttömyysturvassa ryhdytään vuoden 2021 alusta hyödyntämään tulorekisterin etuustietoja. On tärkeää varmistaa myös näiden tietojen riittävä laajuus ja laatu.

34. Avataan yksityisyyden ja liikesalaisuuksien suoja huomioiden julkisin varoin kerättyä tietoa ja varmistetaan, että se on laadultaan ja rakenteeltaan jatkojalostettavassa muodossa ja yhteensopivien rajapintojen kautta saavutettavissa. Varmistetaan, että julkisesti rahoitetun tutkimuksen aineistot, menetelmät ja tulokset ovat avoimesti tutkijoiden, kansalaisten ja yritysten saatavilla. (VM, OKM, valtionhallinto, kunnat, julkisomisteiset yhtiöt)

Avoimen tieteen käytänteitä, kuten tutkimusjulkiasujen avoimen saatavuuden, avoimen julkaisun, avoimen lähdekoodin ja avoimien standardien, hyödyntämistä ja edistämistä, on jatkettava. Suomenkielisen materiaalin julkaiseminen edistää myös laajemman yleisön tavoittamista.

Avoimen datan ja PSI-direktiivin implementointi kunnissa edellyttää resursseja ja osaamista. Yksityisen sektorin tuottaman ei-henkilötietoja sisältävän datan avaamiseen ja laajempaan hyödyntämiseen tulisi löytää keinoja.

3. kysymys

Lausuntokohtia: 1

Mitkä toimenpide-ehdotukset tulisi priorisoida? Millä perusteilla?

Pidämme tärkeinä erityisesti kohtia 4, 9, 10, 12, 16, 21, ja 25.

Oppivelvollisuuden pidentämiseen ja maksuttomuuteen liittyvät toimenpiteet tulisi käynnistää ja toteuttaa mahdollisimman pian, kuten toimenpide-ehdotuksissa 19 ja 20 esitetään. Erityisen tärkeää on saada lisää laitteita opiskelijoiden ja opetushenkilöstön käyttöön.

Kohdan 15 toimenpide-ehdotuksella, EU:n Digitaalinen Eurooppa –ohjelman mahdollistaman digitaalisten innovaatiokeskittymien perustamisella ja organisoinnilla, on jo kiire.

4. kysymys

Lausuntokohtia: 1

Mitä toimenpide-ehdotusten toteutuksessa tulee huomioida?

Aiemmin todetun lisäksi **JHL ry** toteaa seuraavaa:

3. Edistetään korkeakoulutuksen digitalisaatiota sekä avointa opetusmateriaalia ja koulutustarjontaa osana Kansallisen Digivisio 2030 toteutusta (OKM, korkeakoulut).

Ilman ekosysteemiä ja oikeudenmukaista kannustinjärjestelmää ei onnistuta.

4. Parannetaan kansalaisen terveystalvaiden etäasiointimahdollisuuksia sekä oma- ja itsehoidon palveluja, varmistetaan mahdollistava lainsäädäntö ja selvitetään edellytykset digivastaanottojen tasapuolisiin toimintaedellytyksiin ml. Kelan korvauskäytännöt ja verkkoapteekkien toiminta. (STM, THL)

Palveluissa kuten Kanta-palvelut on varmistettava keskeytymätön tiedonsaanti, joka on keskeistä potilasturvallisuuden kannalta. Ohjelmien helppokäyttöisyys on edellytys niiden käytölle. Ainakin vielä toistaiseksi netin käyttö ei ole kuitenkaan arkea kaikille, erityisesti ikäihmisille. Se vaikuttaa mahdollisuuteen käyttää sähköisiä palveluja. Tulevaisuudessa tilanne tulee muuttumaan, mutta sähköisten palvelujen ohella on jatkossakin ylläpidettävä myös fyysisiä palveluja. Toisaalta sosiaali- ja

terveydenhuollon asiakasta ei koskaan voi edellyttää itse huolehtimaan potilastietojensa päivittämisestä.

6. Selvitetään mahdollisuudet tukea kulttuuri- ja taidetoimijoiden digitaalista osaamista ja yleisölle suunnattujen digitaalisten sisältöjen ja palveluiden tuottamista sekä selvitetään mahdollisuudet viihde-, kulttuuri- ja liikuntapalveluiden alverokannan yhtenäistämiseen riippumatta siitä, tarjotaanko palvelua paikanpäällä vai digitaalisessa muodossa striimauksena tai tallenteena. (OKM, VM)

Selvitystyöhön olisi otettava mukaan alan työntekijöiden edustajat ja selvitystyössä olisi hyödynnettävä EU:n Luova Eurooppa -ohjelman mahdollisuuksia.

10. Varmistetaan sisäänrakennettu tietoturvallisuus ja tietosuojauusien tietojärjestelmien, digitaalisten palvelujen ja tekoälyn hyödyntämisen ja käyttämisen lähtökohtana. Huomioidaan tietoturva ja tietosuojauusia julkisen hallinnon tietojärjestelmiä ja digitaalisia palveluja koskevissa

lainsäädännöissä ja ohjeistuksissa ja asetetaan lainsäädännössä julkisen hallinnon avoimen datan hyödyntämiselle reunaehdot tietojen yhdistämisestä mahdollisesti aiheutuvien tietoturva- ja tietosuojariskien minimoimiseksi. Tiivistetään yhteistyötä EU:n lohkokejustrategian kansallisessa valmistelussa ja toteuttamisessa. (LVM, VM, Traficom, muut?)

ja

12. Edistetään etäpalveluja sosiaali- ja terveyssektorilla yhteentoimivuutta rakentamalla palveluja ja palvelualustoja sekä kehittämällä digitaaliseen toimintaympäristöön soveltuvia toimintamalleja. Varmistetaan lainsäädännöllä edellytykset tukea ja mahdollistaa tiedonhallinta ja joustavat palvelumallit. (STM)

Tietoturva erityisesti sosiaali- ja terveysalan palveluissa on olennaista.

15. Perustetaan Suomeen EU:n Digitaalinen Eurooppa –ohjelman mahdollistama digitaalinen innovaatiokeskittymä ja organisoidaan se yrityslähtöisesti sekä EU-mallin mukainen digiosaamisen yhteenliittymä; National Coalitions for Digital Skills and Jobs. (TEM; OKM)

Koska komission tavoitteena on rahoittaa EDIH verkostoa, olisi Suomen tärkeää löytää kansalliseen profiiliin sopivia Digitaal- innovointikeskittymiä, jotka erottuisivat muista mutta toisaalta edistäisivät meidän korkean tason osaamista. EDIH:t olisi toteutettava tiiviisti korkeakoulujen kanssa, jotta keskittymät voivat tarjota korkealaatuisia harjoittelutyöpaikkoja alan opiskelijoille. EDIH:n tulisi tarjota kunnille ja tuleville maakunnille aitoa lisäarvoa, joten kunnat ja korkeakoulut tulee ottaa mukaan jo suunnitteluvaiheessa.

19. Selvitetään mahdollisuudet tukea lasten varhaiskasvatusta ja oppimista sekä perusopetuksen ja toisen asteen oppilaiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua etäopetukseen ja -opiskeluun tukemalla laitehankintoja. Selvitetään yliopistoille rahoitusta laadukkaana tarjonnan lisäämiseen ja kehittämiseen. (OKM, OPH, VM, kunnat).

Oppivelvollisuuden pidentämiseen ja maksuttomuuteen liittyvät toimenpiteet tulee käynnistää ja toteuttaa mahdollisimman pian. Erityisen tärkeää on saada lisää laitteita opiskelijoiden ja opetushenkilökunnan käyttöön.

Uuden varhaiskasvatustlain implementointi on vielä kesken ja erityisen haastavaa on löytää ammattitaitoisia henkilökuntaa lisää. Ilman riittäviä resursseja on hankala edistää digitalisaatiota tai muita hankkeita. Henkilökuntaa on täydennyskoulutettava.

20. Vahvistetaan digitaalisen etäopetuksen tarjontaa kaikilla koulutusasteilla. Mahdollistetaan etäoppimisen muotoja osana läsnäoppimista esim. oppilaalle, jonka on väliaikaisesti hankala osallistua koulutunnille fyysisesti. Kootaan toisen asteen

digitaalinen opetustarjonta ja sitä tukeva materiaali avoimesti saataville yhteen paikkaan sekä tuotetaan koordinoitusti lisää digitaalista tarjontaa ja materiaalia (opetussuunnitelman ja tutkinnon perusteiden mukaisiin osiin). (OKM, OPH)

Oppivelvollisuuden pidentämiseen ja maksuttomuuteen liittyvät toimenpiteet tulisi käynnistää ja toteuttaa mahdollisimman pian. Erityisen tärkeää on saada lisää laitteita opiskelijoiden ja opetushenkilökunnan käyttöön. Erityisen tuen tarve korostuu etäopetuksessa, mikä edellyttää omia toimenpiteitä.

21. Huolehditaan digitaalisten palvelujen saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Lisätään puheentunnistuksen käyttöä palveluissa erityisryhmille. (STM,OM)

ja

25. Luodaan edellytykset julkisten palvelujen sähköiseen saatavuuteen, sähköiseen asiointiin ja sähköiseen allekirjoittamiseen ja sähköiseen valtuuttamiseen poistamalla lainsäädäntöesteitä sekä turvaamalla sähköinen tunnistautuminen kaikille tasapuolisesti ja syrjimättömästi. Lisätään mahdollisuuksia perheiden alaikäisten ja toisen puolesta valtuutuksiin perustuvaan asiointiin.

Yhdenvertaisuuden edellytys on, että palveluja on saatavissa tasapuolisesti kaikille riippumatta kunkin digiosaamisesta. Palveluja on kehitettävä siten, että toisen puolesta toimiminen ja asiointi tehdään nykyistä yksinkertaisemmaksi samalla huomioiden yksilöiden oikeusturva. Palveluita tulee olla aina saatavilla riittävästi myös fyysisesti tarjottavana lähipalveluna.

5. kysymys

Lausuntokohtia: 1

Toimenpide-ehdotuksissa on viitattu jo käynnissä oleviin hankkeisiin, joiden osana toimenpiteitä voidaan edistää. Tunnistatko muita hankkeita, joihin toimenpiteet tulisi kytkeä?

Kohta 6 EU:n Luova Eurooppa-ohjelma
Kohta 19 Digitaalinen Eurooppa-ohjelma
Kohdat 19 ja 20 Oppivelvollisuuden pidentäminen ja maksuttomuus, Euroopan digitaalinen koulutus suunnitelma (julkistetaan 7/2020)
Kohta 34 PSI-direktiivi

6. kysymys

Lausuntokohtia: 1

Keitä toimenpiteissä ja niiden toteutuksessa/mahdollisissa tulevilla hankkeilla tulisi olla mukana ja miten hankkeet tulisi resursoida? Olisitteko itse halukas osallistumaan toteutukseen?

JHL ry on valmis hankkeiden toteutukseen etenkin, jos niihin liittyy työmarkkinanäkökulma. Asioita on tärkeää käsitellä myös henkilöstön ja henkilöstön edustajien kanssa.

7. kysymys

Lausuntoa: 1

Vapaamuotoinen lausunto

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry kiittää mahdollisuudesta lausua Digitaaliset keinot koronaviruskriisin jälkihoidossa -työryhmän väliraportista.

Sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstö on käyttänyt jo pitkään erilaisia välineitä muun muassa käyntien kirjaamisessa. Tekniset ongelmat ovat valitettavan yleisiä, eikä henkilöstöä ole aina koulutettu riittävästi uusien ohjelmien käyttämiseksi.

Julkisissa palveluissa on joskus hätiköity uusien palvelualueiden ja tietojärjestelmien käyttöönotossa. Virastoihin on tuotu työntekijöiden käyttöön järjestelmien demoversioita, joilla on aloitettu tekemään varsinaisia viraston työtehtäviä. Kun järjestelmässä on ollut puutteita ja keskeneräisyyksiä, palvelujen tuottaminen on häiriintynyt vakavasti.

Uudet sovellukset ja järjestelmät täytyy testata kunnolla, ennen kuin ne tuodaan virastoihin työvälineiksi. Järjestelmiä ei voi testata samaan aikaan, kun niillä tuotetaan kansalaisten palveluja. Testaus ja viimeistely täytyy hoitaa kuntoon ennen kuin järjestelmä otetaan oikeaan käyttöön. Lisäksi olisi syytä huomioida, että kunnissa käytössä olevat resurssit ja tietohallintojärjestelmiin liittyvä osaaminen rajoittavat digitaalisten palvelujen kehittämistä ja käyttöönottoa. Myös yhteiskehittämisessä, hankerahoituksessa sekä ratkaisujen levittämisessä ja skaalaamisessa on haasteita.

JHL ry:n näkemys on, että poikkeusajan etätöiden laaja käyttö valtiolla on lisännyt luottamusta ja tuonut näkyväksi sen, että tehtävien laadukas suorittaminen on mahdollista myös etätöissä. On kuitenkin todettava, että etätöskentelyä koskeva ohjeistus edellyttäisi ajan tasaistamista muun muassa työajan leimaamisen suhteen.

Digitalisaatiokehityksessä on huomioitava kaikki osapuolet. Järjestelmien ja laitteiden on oltava käyttökäytännöllisiä niin henkilökunnalle kuin esimerkiksi Omakantaa

käytävälle asiakkaille. Digipalvelujen käyttö vaatii tietokoneiden, tablettien ja älypuhelinien käytön perusosaamista. Jotta kansalaiset voisivat hoitaa asioitaan uusilla sovelluksilla, he tarvitsevat laitteiden käyttötaidon lisäksi tietoa esimerkiksi sosiaaliturvasta, verotuksesta, julkisista palveluista sekä kansalaisten velvollisuuksista ja oikeuksista. Digitaalisten palvelujen ohella tulee säilyttää perinteistä luukulla asiointipalvelua.

Erityisen tärkeänä **JHL ry** pitää sitä, että digipalvelut eivät syrjäytä niitä ihmisiä, joille syystä tai toisesta digitaalisesti asioiminen ei ole mahdollista. Lisäksi järjestelmiä tulee kehittää siten, että käytettävyyden esteet poistetaan ja huomioidaan esimerkiksi puheohjautuvien laitteiden kehittäminen. Toisen puolesta asioiminen tulee tehdä helpommaksi huomioiden se, että kaikilla ei ole vahvaa tunnistautumista varten mahdollisuutta saada esimerkiksi pankkitunnuksia.

Huimalla vauhdilla lisääntyvä datan määrä tuo mukanaan suuria turvallisuusongelmia. Datan hallintaa, tallennusta ja siirtoa suunniteltaessa päähuomio on aina kyseisen sovelluksen varsinaisessa käyttötarkoituksessa. Rikollisuus ja kansainvälinen terrorismi eivät keskity sovelluksen varsinaiseen käyttötarkoitukseen, vaan etsivät luovasti järjestelmän porsaanreikiä ja aukkoja. Tällaiset tietosuoja-aukot eivät yleensä tule järjestelmän kehittäjän mieleen, koska hän katsoo järjestelmää sisältä päin ja sen varsinaisen käyttötarkoituksen näkökulmasta. Turvallisuuden testaamisessa pitää osata katsoa sovellusta myös ulkoa päin, ja löytää siitä väärinkäytön mahdollisuudet jo etukäteen.

Vapaasti saatavilla oleva julkisen sektorin ja julkisesti rahoitettujen toimijoiden tieto lisää käytössä olevien selvitysten mukaan talouskasvua ja luo uusia liiketoimintamahdollisuuksia myös pienille pk-sektorin yrityksille. Suurien tietomäärien eli Big Datan hyödyntämisestä odotetaan lähivuosina uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja työpaikkoja, mutta sen hyödyntäminen julkisella sektorilla mm. terveydenhoidossa, liikenteessä tai työvoimapalveluissa on vasta alkutekijöissään. Avoimen tiedon ja big datan sekä julkisen ja yksityisten data-aineistojen yhdistelyssä lienee kuitenkin potentiaalia. Lisäksi olisi hyvä löytää keinoja, millä kannustetaan yrityksiä jakamaan dataa.

Digitaalitalouden kilpailukyvyyn keskeinen edellytys on, että digitaalisten ratkaisujen ympärille kootaan arvoverkon toimijat, ml. sisällöntuottajat, markkinoijat, jakelukanavat, verkkokauppa, ohjelmistotalot, teleoperaattorit ja rahoittajat sekä tutkimus- ja innovaatiotoiminnan, koulutuksen ja teollis- ja tekijänoikeuksien alan osaajat. Korkeakoulut voisivat ottaa vahvemman roolin Euroopan laajuisten arvoverkkojen kokoamisessa ja orkestroinnissa.

Lisäksi **JHL ry** toteaa, että etätöitä varten tulee olla riittävät tietoliikenneverkot ja tehokkaat palvelimet. Koronakevät osoitti, että esimerkiksi valtion virastojen henkilöstön siirryttyä etätöihin yhteydet eivät aina kestäneet etätöiden määrää. Yhteyksien ja palvelimien osalta on siis varauduttava nykyistä suurempiin tiedonsiirtokapasiteetteihin.

Lisätietoja:
etunimi.sukunimi@jhl.fi

Jorma Viiala p. 040 310 1215
Erika Mattsson p. 0400 461 411
Anne Karjalainen p. 050 3410 749
Sari Bäcklund p. 050 377 8894
Jorma Peussa p. 0400 885 018
Tuula Haavasoja p. 040 310 1245
Johanna Värmälä p.050 5927619

Työttömyyskassaan liittyen lisätietoja: Pasi Koskinen